

Шоста методика, що базується на основі ресурсно-функціонального підходу визначення фінансової безпеки підприємства, виділяє такі складові: бюджетна; грошово-кредитна; валютна; банківська; інвестиційна; фондова; страхова [2, с. 98–103]. Незважаючи на переважну більшість науковців, які вибирають експертний метод під час визначення вагомості окремих функціональних складників безпеки, деякі автори модифікують методику визначення вагомості складників у загальному інтегральному показнику. Це свідчить про те, що єдиної позиції науковців у формуванні методик оцінки фінансової безпеки підприємств не існує.

Висновки. Отже, фінансова безпека підприємства є багатоаспектним та складним поняттям і потребує більш детального вивчення. Проблема розробки єдиного методичного підходу до оцінки фінансової безпеки підприємств залишається невирішеною. Цей факт пояснюється тим, що процес управління фінансовою безпекою підприємства передбачає наявність взаємопов'язаних функціональних елементів та забезпечення процедури підбору, систематизації та вивчення даних про фінансові ресурси, достатній рівень платоспроможності і ліквідності, планування і здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, впровадження різноманітних інновацій на всіх стадіях виробництва товарів чи надання послуг із метою підвищення рівня рентабельності.

Abstract. The presented scientific research is dedicated to revealing the essence of financial security of the enterprise in modern economic conditions. Its content is defined and problems that create obstacles to the positive results of the operation and development of the enterprise are identified. The significance of the role of financial security of the enterprise in the formation of the complex concept of «economic security of the enterprise» is substantiated. It has been proven that the economic security of entrepreneurial activity is a basic component of the micro level, which determines and determines the economic security of regions, industries and the state in general. The author's vision of approaches to understanding the essence of the concept of «security» is formulated.

Keywords: economic security of the enterprise, financial security, enterprise, methodology.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адонін С. В. Проблеми оцінки економічної безпеки сучасного підприємства. *Економічний простір*. № 148. 2019. С. 106–115.
2. Ахновська І. О., Болгов В. Є. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки малого бізнесу. *Матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конфер. «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (м. Луцьк, 8 груд. 2016 р.)* / Луцький національний технічний університет. Луцьк. Частина 1. С. 83–85.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні. Методологія оцінки та механізми забезпечення. Київ: КНТЕУ, 2004. 759 с.
4. Дубинська О. С. Визначення рівня фінансово-економічної безпеки на підставі аналізу фінансової звітності підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. № 5. С. 112–122.
5. Меліхова Т. О. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства як основний складник економічної безпеки: узагальнення наявних методичних підходів та критичний аналіз. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 1(63). С. 87–91.
6. Калмиков О. В. Методи оцінки рівня фінансової безпеки малих підприємств. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4363>
7. Ситник Н. С. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства: зміст та функціональні складники / Н. С. Ситник, Л. І. Джиговська. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»* / ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Одеса. 2019. № 46(2). С. 65–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_46%282%29__13

УДК 338.242:657

ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ УПРАВЛІННЯ

Ю. Ю. Мусієнко, Л. Л. Гевлич

Анотація. У системі управління поняття доходів і витрат відіграють вирішальну роль, адже напряму впливають на фінансові результати підприємства. Для ефективної організації управління доходами і витратами на підприємстві слід поглиблено вивчити їх сутність та класифікацію. Метою статті є визначення сутності дефініцій «доходи» і «витрати» вітчизняного підприємства та критеріїв їх класифікації з погляду організації ефектив-

ного управління. У роботі узагальнено визначення доходів і витрат та критерії їх класифікації у роботах вітчизняних та закордонних науковців та в облікових регламентах. За результатами дослідження ідентифіковано проблеми та запропоновані напрями їх вирішення. Визначено напрями подальших досліджень.

Ключові слова: доходи, витрати, підприємство, ефективне управління.

Вступ. У системі управління поняття доходів і витрат відіграють вирішальну роль, адже напряму впливають на фінансові результати підприємства, його фінансовий стан, а отже, і конкурентну позицію на вітчизняних і світових ринках. Для ефективної організації управління доходами і витратами на підприємстві слід поглиблено вивчити їх сутність та класифікацію у науковій дискусії та вітчизняних і закордонних облікових регламентах. Метою статті є визначення сутності дефініцій «доходи» і «витрати» вітчизняного підприємства та критеріїв їх класифікації з погляду організації ефективного управління.

Основний розділ. Як свідчить історія економічної думки, дефініції доходів і витрат були масштабним дискусійним питанням ще за часів економічних шкіл: класичної, маржиналістської, неокласичної маржиналістської, кейнсіанської, неокласичної, марксистської. Сучасне тлумачення сутності доходу науковцями та нормативними документами представлено в табл. 1 [1]. Як можна побачити, науковці поділені на два табори: в першому (П. С. Рогожин, А. Ф. Гойко, Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, М. І. Крупка, П. І. Островерх, С. К. Реверчук) розглядають поняття «дохід» та «виручка» як тотожні, у другому (Т. Г. Камінська, В. І. Блонська, В. В. Сопко, В. П. Завгородній) вважають, що дохід впливає на результат діяльності підприємства.

Таблиця 1

Визначення поняття «дохід» вітчизняними науковцями

Науковці	Визначення дефініції
В. В. Сопко, В. П. Завгородній	валове надходження економічної вигоди протягом звітного періоду, виникає під час операційної діяльності підприємства
В. І. Блонська	надходження, одержані внаслідок господарської діяльності підприємства за певний період у вигляді конкретних економічних вигід, отриманих внаслідок процесу використання залучених для цього ресурсів в умовах прийняттого рівня підприємницького ризику
М. І. Крупка, П. І. Островерх, С. К. Реверчук	певна сума грошей, яка надходить від продажу фірмою певної кількості товарів і послуг
Г. Г. Кірейцев	чистий дохід (виручка) від реалізації продукції
О. О. Беляєв, А. С. Бебело	сукупність економічного (різниця між загальною виручкою підприємства і загальною сумою витрат) та нормального прибутку (мінімальний дохід підприємця, необхідний для залучення й утримання відповідного ресурсу в цьому виробничому процесі)
Ф. Ф. Бутинець	потік грошових коштів та інших надходжень за певний період, отриманий від продажу продукції, товарів, робіт, послуг
Т. Г. Камінська	збільшення економічних вигод протягом звітного періоду внаслідок надходження активів і / або підвищення їх вартості, і / або зменшення зобов'язань, які приводять до збільшення капіталу організації, за винятком внесків власників
Л. О. Болтянська, Л. О. Андрєєва, О. І. Лисак	фінансові ресурси, які формуються внаслідок виробництва та реалізації товарів, забезпечують кругообіг основного та оборотного капіталу
П. С. Рогожин, А. Ф. Гойко	форма чистого прибутку підприємства, включно з оплатою праці та прибутком

Поняття доходу регламентується й у нормативних документах – національних і міжнародних: НП(С)БО 15 «Дохід» трактує це як збільшення активу або зменшення зобов'язань, що обумовлює зростання власного капіталу (за виключенням зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена [2], а МСБО 18 «Дохід» вважає, що це валове надходження економічних вигод протягом періоду, що виникає під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає внаслідок такого надходження, а не внаслідок внесків учасників власного капіталу [3]. Можна констатувати, що за НП(С)БО 15 доходи мають покривати витрати, які понесені у зв'язку з їх отриманням, та разом і зобов'язання, а МСБО 18 «Дохід» робить акцент

не лише на надходженні активів, а й на підвищенні їх вартості, що є більш логічним. Вказана розбіжність впливає на методику відображення господарських операцій, що пов'язані з доходами підприємств, під час ведення обліку за національними та міжнародними стандартами.

Розглянемо еволюцію поняття «витрати» у науковій думці та нормативних документах. Потужними фундаторами цього поняття були представники економічних шкіл, наведені у табл. 2 [4]:

Таблиця 2

Еволюція сутності поняття «витрати»

Теорія / представники	Сутність теорії
Теорія абсолютних переваг / витрат В. Петті, П. Буагільбер, А. Сміт, Д. Рікардо	Величина вартості визначається затратами праці на виробництво продукції (за А. Смітом – заробітна плата, прибуток та рента; за Д. Рікардо – заробітна плата, прибуток та витрачені засоби виробництва). Витрати – середні суспільні затрати на одиницю продукції
Теорія трудової вартості / ресурсності К. Маркс, Т. Мальтус	За К. Марксом, витрати виробництва – видатки на виробництво, які несе підприємство задля створення товарів і наступного отримання прибутку; витрати обігу – витрати, пов'язані з процесом реалізації товарів (на упаковку, сортування, транспортування тощо). За Т. Мальтусом, до витрат виробництва слід включати прибуток на авансований капітал, витрати живої та уречевленої праці
Теорія цін А. Маршалл, П. Самуельсон	Ціна товару визначається попитом та пропозицією, в короткостроковій перспективі попит формує ціну на основі граничної корисності, а пропозиція – на основі витрат виробництва. Витрати – витрачена на виробництво товарів праця, вкладений капітал та земля, яка використовується під час виробництва

Водночас можна виділити два підходи до визначення «витрат»:

1) трактовка поняття «витрат» із розуміння господарського життя підприємства в контексті трудової теорії вартості, що висвітлює взаємодію під час виробництва трьох факторів – робочої сили, предметів праці та засобів праці, з подальшою інтерпретацією поняття вартості, її складників тощо;

2) ресурсний підхід, що передбачає обмеженість ресурсів і альтернативних варіантів їх застосування, і розглядає витрати як складник ціни, що формується на основі зміни попиту і пропозиції.

Сутність категорії «витрати» продовжують досліджувати вітчизняні науковці, погляди яких представлено в табл. 3 [5]:

Таблиця 3

Тлумачення поняття «витрати» вітчизняними науковцями

Ключова особливість	Автори
Витрати розглядаються як використання ресурсів	Ф. Ф. Бутинець, Н. С. Андрющенко, М. С. Пушкар, І. А. Волкова, С. І. Якименко, М. Г. Грещак, Т. П. Остапчук, Л. М. Янчева, І. Є. Давидович, М. І. Скрипник, Н. М. Ткаченко, Н. В. Задорожна, М. В. Реслер
Витрати представляють у грошовій формі	І. А. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Н. О. Гура, М. Г. Грещак, О. С. Коцюба, М. Павлишенко, О. В. Крушельницька, Л. Г. Мельник, О. І. Корінцева, Л. В. Нападовська, В. П. Климко, М. В. Реслер
Витрати – це вибуття активів або збільшення зобов'язань, зменшення власного капіталу	Н. В. Прохар, В. В. Кулішов, Ю. С. Цаль-Цалко, Л. В. Нападовська

Регламентация визначення витрат у вітчизняному і міжнародному законодавстві представлена: НП(С)БО 1 та 16 як зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу, за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками [6]; Концептуальною основою фінансової звітності як зменшення активів або збільшення зобов'язань, наслідком якого є зменшення власного капіталу, крім як унаслідок здійснення розподілу держателів вимог до власного капіталу [7].

За результатами дослідження відмічено як позитивний аспект те, що сутність поняття «витрати» у міжнародному та вітчизняному законодавстві ідентична, що дає змогу вітчизня-

ним підприємствам, які формують звітність за міжнародними стандартами, використовувати вітчизняне розуміння цієї категорії. Проте відсутність повного консенсусу у дослідженнях вітчизняних науковців та законодавстві є негативною тенденцією, бо заважає використанню наукових досягнень у практиці менеджменту.

Для ефективної організації бухгалтерського обліку доходи та витрати класифікують на види, представлені в табл. 4:

Таблиця 4

Облікова класифікація доходів та витрат за НП(С)БО та МСБО

Облікова категорія	НП(С)БО	МСБО
Доходи	<ul style="list-style-type: none"> – дохід від реалізації; – чистий дохід від реалізації; – інші операційні доходи; – дохід від фінансової діяльності; – інші доходи 	<ul style="list-style-type: none"> – від реалізації товарів; – від надання послуг; – внаслідок використання третіми сторонами активів суб'єкта господарювання
Витрати	<ul style="list-style-type: none"> – виробничі (собівартість продукції); – операційні (адміністративні, збутові тощо); – фінансові; – втрати від участі в капіталі; – інші витрати 	<ul style="list-style-type: none"> – за елементами (амортизація, матеріальні, трудові тощо); – за функціями (собівартість продукції, збутові, адміністративні, інші)

Аналіз їх різновидів дає змогу зробити такі висновки:

1) основний критерій класифікації доходів вітчизняними стандартами – вид діяльності, з якого їх отримують, а міжнародними – предмет отримання доходів;

2) перед вітчизняними підприємствами стає проблема вибору класифікації доходів та витрат, бо в національних і міжнародних регламентах вони суттєво відрізняються.

Указані відмінності підвищують важливість облікового судження, яке виносять на практиці укладачі фінансової звітності. Адже саме на рівні підприємства приймається остаточне рішення про використання певної класифікації, заснованої на трактуванні сутності понять доходів та витрат підприємства. Тільки за умов чіткого розуміння таких категорій можливо інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством.

Висновки. Аналіз еволюції трактування понять «доходи» і «витрати» визначними економічними школами дає можливість стверджувати, що ці дефініції розвиваються і визначаються етапом економічного розвитку суспільства. На основі дослідження національних і міжнародних облікових регламентів щодо доходів та витрат констатована відмінність принципів їх класифікації, що створює проблему практичного застосування. Негативним аспектом є те, що науковці та законодавство по-різному тлумачать категорії «доходи» та «витрати», що змушує укладачів звітності приймати остаточне рішення про трактовку доходів та витрат, а також її класифікацію в управлінських цілях на вітчизняних підприємствах.

Подальші дослідження можуть розвиватися в напрямі аналізу процесів автоматизації обліку доходів і витрат підприємства як засад організації ефективного управління.

Abstract. In the management system, the concepts of income and expenses play a decisive role, because they directly affect the financial results of the enterprise. In order to effectively organize the management of income and expenses at the enterprise, their essence and classification should be studied in depth. The purpose of the article is to determine the essence of the definitions of «income» and «expenses» of a domestic enterprise and the criteria for their classification from the point of view of the organization of effective management. The work summarizes definitions of income and expenses and classification criteria in the works of domestic and foreign scientists and in accounting regulations. According to the results of the research, problems were identified and directions for their solution were proposed. Areas of further research are determined.

Keywords: income, expenses, enterprise, effective management.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Павелко О. В. Теоретичний аспект дослідження сутності поняття «дохід» та особливості його класифікації. *Наукові записки. Серія «Економіка». Фінансова система України.* 2018. Ч. 1 (Вип. 10). С. 285–293.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. *Верховна Рада України (офіційний сайт)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
3. МСБО 18 «Дохід» (редакція від 01.01.2012). *Верховна Рада України (офіційний сайт)*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025#Text
4. Шутько Т. І. Витрати в економічній теорії наукових шкіл. *Економіка та держава*. 2015. № 9. С. 133–135. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2015/33.pdf
5. Ткаченко Н. М., Гуріна Н. В. Історичний генезис понять «витрати» і «затрати»: обліково-економічний аспект. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4278>
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. *Верховна Рада України (офіційний сайт)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
7. Концептуальна основа фінансової звітності (прийняття від 01.09.2010). *Верховна Рада України (офіційний сайт)*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text

УДК 331.36:331.101.3

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Ю. В. Неголюк, Н. С. Якимова

Анотація. У роботі досліджено вплив формування та функціонування системи управління персоналу на загальний розвиток підприємства та його можливість до впровадження та ведення інноваційної діяльності. Було проведено аналіз ключових факторів впливу, які безпосередньо чи прямо стимулюють запровадження інноваційних підходів у діяльності підприємства. Під час роботи було розроблено модель, у якій проектується взаємозалежність успішної кадрової політики та інноваційного складника діяльності підприємства. Методологічною основою роботи слугував метод економічного аналізу, порівняння та синтезу.

Ключові слова: інновації, кадрова політика, система управління персоналом.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси та інтернаціоналізація підприємницької діяльності у світі, що призводять до швидких та корінних змін у веденні господарської діяльності, стимулюють розвиток систем управління персоналу для задоволення сучасних потреб підприємств в умовах інноваційного розвитку. Враховуючи вище наведенні твердження, підготовка висококваліфікованого персоналу є невідмінним елементом успішного функціонування підприємства в умовах глобальної конкуренції та стрімкого науково-технічного прогресу, коли життєвий цикл продуктів, технологій і навіть організаційних структур зменшується з неймовірною швидкістю. Джерелом тривалого розквіту організації є ефективна система управління, яка базується на новітніх методах, сучасній культурі та обґрунтованій кадровій політиці.

Аналіз останніх досліджень. За умов швидкісних змін та трансформації сучасної системи керування компаніями, вітчизняні і закордонні науковці В. Брич, Л. Білоус, Т. Гільорме, Т. Балановська, П. Друкер, Дж. Лафті, Г. Савіна, В. Вебер та інші розглядали та досліджували вплив системи управління на розвиток підприємства та ведення ним інноваційної діяльності. Це питання постійно потребує вивчення, оскільки тенденції формування та впливу управлінських систем доволі важливі для становлення підприємств у сучасних умовах.

Метою роботи є дослідження впливу системи управління персоналом на інноваційний розвиток підприємства.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі роботизації та диджиталізації технологічні процеси та удосконалення виробництва є вагомим фактором успішного розвитку підприємства. Люди, а саме професійні висококваліфіковані кадри, є основним елементом створення цих процесів та умов на виробництві. Ефективне управління трудовими ресурсами забезпечує безперервний розвиток та удосконалення виробничих процесів.

Систему управління тлумачать як багатовекторну діяльність відповідних відділів підприємства, галузевих органів та органів центральної виконавчої влади, яка охоплює низку функціональних підсистем [1].